

FINANSTILSYNET
THE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAY

Informasjon og rådgivning til medlemmer av innskuddspensjonsordninger

En kartlegging av
livsforsikringsforetakenes praksis

DATO:
23.04.2019

1 Innledning

Finanstilsynet har gjennomført en kartlegging av informasjon og rådgivning som gis til medlemmer i innskuddspensjonsordninger og eiere av pensjonskapitalbevis etter innskuddspensjonsloven. Åtte livsforsikringsforetak og ett innskuddspensjonsforetak er omfattet av kartleggingen.

Pensjonsordninger med investeringsvalg for arbeidstakere kan i prinsippet etableres etter innskuddspensjonsloven, tjenestepensjonsloven og foretakspensjonsloven. Kartleggingen omfatter ordninger etter *innskuddspensjonsloven*. De generelle informasjonsreglene i forsikringsavtaleloven mv. regulerer informasjon til forsikringstakeren. I kollektive ordninger er det arbeidsgiveren som er forsikringstaker, og ikke enkeltmedlemmene. Lov om innskuddspensjon regulerer arbeidsgiverens informasjonsplikt til arbeidstakerne, og forsikringsforetaket plikter å gi arbeidsgiveren tilstrekkelig grunnlagsmaterieell slik at arbeidsgiveren kan oppfylle sin informasjonsplikt overfor arbeidstakerne.

Pensjonskapitalbevis er basert på en kontrakt mellom eier (som er tidligere medlem i en innskuddspensjonsordning) og livsforsikringsforetaket. De særskilte kravene til informasjon fra arbeidsgiver til enkeltmedlemmer av pensjonsordningen vil ikke lenger gjelde, og forsikringsforetaket plikter å gi nødvendig informasjon.

I Finanstilsynets rundskriv 14/2016 Informasjon og rådgivning ved salg av livsforsikring med investeringsvalg ble det gitt retningslinjer for informasjon til medlemmer i innskuddspensjonsordninger og eiere av pensjonskapitalbevis.

Under er det gitt en kort oppsummering av resultatene av kartleggingen. I kapittel 2 omtales omfanget av innskuddspensjon og forsikringsforetakenes tilbud av investeringsmuligheter. I kapittel 3 gis en kort omtale av kostnader. I kapittel 4 omtales informasjonen som gis til medlemmer i innskuddspensjonsordninger, og i kapittel 5 fremgår det i hvilken grad medlemmene gis individuell rådgivning. I kapittel 6 oppsummeres informasjon mv. som gis i tilknytning til pensjonskapitalbevis. For enkelhets skyld omtales alle foretakene som omfattes av kartleggingen som forsikringsforetak i denne oppsummeringen.

Oppsummeringen er basert på svar fra foretakene Finanstilsynet mottok i mai 2018. Det generelle inntrykket er at livsforsikringsforetakene i stor grad oppfyller kravene i regelverket til informasjon knyttet til innskuddspensjonsordninger og pensjonskapitalbevis. Finanstilsynet vil følge opp enkelte problemstillinger overfor enkeltforetak som en del av den løpende tilsynsvirksomheten.

2 Investeringsmuligheter

2.1 Omfanget av innskuddspensjon

Ved utgangen av 2018 var det ifølge statistikk fra Finans Norge om lag 113 000 aktive avtaler om innskuddspensjon. Antall forsikrede i ordningene var nær 1,4 millioner. Oppsparte midler i ordningene var 152 milliarder kroner. Antall pensjonskapitalbevis var 1,6 millioner ved

utgangen av 2018. Oppsparte midler i pensjonskapitalbevisene utgjorde 81 milliarder kroner. Til sammenligning var livsforsikringsforetakenes samlede forsikringsforpliktelser på 1319 milliarder kroner.

2.2 Tilbudet av investeringsvalgporteføljer

Alle forsikringsforetakene i undersøkelsen har definerte investeringsvalgporteføljer, men antallet varierer fra to til 13. Investeringsvalgporteføljene har ulik aksjeandel, og andelen varierer for de fleste foretakene fra 0 til 100 prosent. I noen foretak er minste aksjeandel 20 prosent.

Det varierer i hvilken grad forsikringsforetakene reduserer investeringsrisikoen med medlemmets alder. Noen forsikringsforetak har slik alderstilpasning i alle de definerte investeringsvalgporteføljene, og noen har det i en del av disse porteføljene. Flere av foretakene oppgir også at medlemmene selv kan vurdere om de ønsker å redusere risikoen, og eventuelt på hvilket tidspunkt denne risikoreduksjonen skal tre inn. Dette er nærmere omtalt under, i punktet om livssyklusporteføljer.

2.3 Livssyklusporteføljer

Sju av de ni forsikringsforetakene i kartleggingen tilbyr såkalte livssyklusporteføljer, dvs. porteføljer hvor forvaltningen tilpasses medlemmets alder. To foretak oppgir at det ikke tilbys slike porteføljer. Ett av disse opplyser at medlemmene kontaktes når de fyller 61 år med anbefaling om å redusere risikoen i porteføljen.

Innretningen på livssyklusporteføljene er ulik fra forsikringsforetak til forsikringsforetak. Tidspunktet for å starte nedtrapping av aksjeandelen varierer betydelig mellom forsikringsforetakene. Ett foretak oppgir at aksjeandelen reduseres gjennom hele spare- og utbetalingsperioden, enkelte foretak starter nedtrappingen ved 45 års alder, mens ett foretak oppgir at aksjeandelen reduseres fra medlemmet er 60 år. Nedtrappingsperioden må også ses i sammenheng med hvilken aksjeandel som er i porteføljen i utgangspunktet, og denne varierer også betydelig. I de fleste livssyklusporteføljene reduseres aksjeandelen til mellom 20 prosent og 0 prosent på utbetalingstidspunktet.

2.4 Standardløsninger

Av de ni forsikringsforetakene oppgir fem at de tilbyr standardløsninger, dvs. at det er én anbefalt investeringsvalgportefølje. Disse investeringsvalgporteføljene kan typisk ha en høy aksjeandel i yngre år (80 eller 100 prosent), for så å ha avtakende aksjeandel frem mot utbetalingstidspunktet. Standardløsningene er således i stor grad livssyklusporteføljer, som omtalt i punktet over.

I tillegg har tre foretak et klart anbefalt alternativ, uten at dette omtales som standardløsning, gjerne i form av en investeringsvalgportefølje med moderat risiko. Ett av foretakene tilbyr ikke standardløsning.

2.5 Øvrige investeringsvalg

Sju av de ni forsikringsforetakene i kartleggingen oppgir at medlemmene har muligheter til å velge investeringsalternativer ut over investeringsvalgporteføljene som er omtalt over. Disse investeringsalternativene fremstår gjerne i form av en "åpen fondsmeny" og inneholder et større eller mindre antall verdipapirfond. To av foretakene som tilbyr åpen fondsmeny, tilbyr ikke indeksfond.¹

Generelt er inntrykket at bare en liten andel av medlemmene velger et annet investeringsalternativ enn det medlemmet i utgangspunktet er blitt plassert i. Det innebærer at risikoprofilen arbeidsgiver har valgt ut, er særlig viktig. Finanstilsynet ser for øvrig at det varierer i hvilken grad forsikringsforetakene på nettsidene og i informasjon for øvrig oppfordrer medlemmene til å vurdere om et annet investeringsalternativ er mer egnet for dem, herunder legger til rette for å gjøre egne valg. Svarene i kartleggingen viser for øvrig at anslagsvis 2 til 6 prosent av medlemmene har valgt verdipapirfond i "åpen fondsmeny" som tilbys i tillegg til de definerte investeringsvalgporteføljene.

De fleste foretakene som er omfattet av kartleggingen, er del av finanskonsern med egne forvaltningsselskap for verdipapirfond. Foretakene har gitt opplysninger om hvor stor andel av verdipapirfondene som tilbys, som er forvaltet internt i konsernet. Andelen verdipapirfond som forvaltes konserninternt, ligger for de fleste foretakene mellom halvparten og to tredjedeler. Ett foretak tilbyr bare verdipapirfond forvaltet internt i konsernet.

3 Kostnader

Fordeling av kostnader knyttet til innskuddspensjonsordninger er regulert i minstekravsforordningen.² Arbeidsgiveren skal dekke pensjonsleverandørens kostnader knyttet til administrasjon av pensjonsordningen, herunder vederlag for forvaltning av pensjonskapitalen. En arbeidstaker som benytter retten til å endre sammensetningen av investeringsvalgporteføljen tilordnet egen alderspensjonskonto, skal ifølge regelverket dekke eventuelle kostnader som endringen av investeringsvalget betinger.

I kartleggingen er det spurt om i hvilken grad medlemmer faktisk dekker slike kostnader som følge av endring av investeringsvalg. Alle de ni foretakene svarer at det ikke påløper kostnader for *medlemmer* i innskuddspensjonsordningene ved endret investeringsvalg. I den grad foretakene har gitt opplysninger om det, er det heller ingen kostnader for *arbeidsgiver* forbundet med slikt endret investeringsvalg.

¹ Ett av disse to foretakene tilbyr "indeksnære" fond.

² Forskrift 30. juni 2006 nr. 870 om innskuddspensjonsordninger som skal oppfylle minstekravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon.

4 Informasjon

De generelle informasjonsreglene i forsikringsavtaleloven mv. regulerer informasjon til forsikringstakeren. I kollektive ordninger er det arbeidsgiveren som er forsikringstaker, og ikke enkeltmedlemmene. Lov om innskuddspensjon regulerer arbeidsgiverens informasjonsplikt til arbeidstakerne. Av forskrift til innskuddspensjonsloven følger det at forsikringsforetaket plikter å gi arbeidsgiveren tilstrekkelig grunnlagsmaterieell slik at arbeidsgiveren kan oppfylle sin informasjonsplikt overfor arbeidstakerne. Det skal blant annet gis informasjon om risiko og risikovirkninger knyttet til det investeringsvalget som er gjort for pensjonsordningen. Finanstilsynet forventer at arbeidstakerne også gis informasjon om forventet avkastning og kostnader knyttet til ulike investeringsvalg.³

Alle de ni foretakene oppfyller i stor grad informasjonskravene som følger av lov og forskrift. Det er imidlertid stor variasjon i hvor mye informasjon som gis på åpne nettsider. Noen har nettsider som gir informasjon kun på overordnet nivå, mens andre har svært informative nettsider.

I Finanstilsynets rundskriv 14/2016 står det bl.a. følgende om innskuddspensjon:

Arbeidstakerne skal gis tilstrekkelig informasjon til at de skal kunne foreta velfunderte investeringsvalg. Informasjonsplikten er ikke utelukkende knyttet til den investeringsvalgporteføljen som arbeidstakerne tildeles ved opptak i pensjonsordningen. Informasjonen må også være relevant og dekkende ved senere skifter av investeringsvalg eller gis ved arbeidstakernes senere bytte av underliggende investeringer.

Ikke alle følger retningslinjene i rundskrivet ettersom ikke alle investeringsvalgmuligheter fremgår eller er tilstrekkelig beskrevet (herunder om risiko) på nettsidene til foretakene. Investeringsalternativet "åpen fondsmeny", jf. tidligere omtale, er for eksempel utelatt i omtalen av mulige investeringsvalg av flere livsforsikringsforetak, og omtalen skiller ofte ikke mellom investeringsportefølje/profil og verdipapirfond. På enkelte nettsider er også opplysningene lite tilgjengelige.

Forsikringsforetakene gir prognoser for forventet alderpensjon basert på det investeringsvalget medlemmet har, hvor Finans Norges bransjeavtale om avkastningsprognoser benyttes, eventuelt med tillegg av selvstendige vurderinger. Med ett unntak, informerer ikke foretakene om forventet avkastning knyttet til *ulike* investeringsvalg. Finanstilsynet fremholder at foretakene bør gi informasjon om forventet avkastning, risiko og kostnader knyttet til ulike investeringsvalg og at informasjonen bør gis i en hensiktsmessig og oversiktlig form.

5 Individuell pensjonsrådgivning

Det er ikke krav om at det gis individuell rådgivning til enkeltmedlemmer knyttet til investeringsvalg i innskuddspensjon. To foretak opplyser at de ikke yter noen direkte individuell rådgivning om investeringsvalg. Flere foretak opplyser at de ikke aktivt gir individuell rådgivning, men at medlemmene kan be om rådgivning. Noen foretak opplyser at

³ Se Finanstilsynets rundskriv 14/2016.

det gis individuell rådgivning på møter som avholdes ved etablering av ny innskuddsordning. Ett foretak oppgir at det i noen grad også kan yte rådgivning mer aktivt knyttet til pensjonsrådgivning/profilvalg.

Som en del av lovforslaget om egen pensjonskonto⁴ er det foreslått at institusjonen på anmodning fra medlemmet skal gi råd om sammensetningen av investeringsporteføljen.

6 Pensjonskapitalbevis

Pensjonskapitalbevis er etter utstedelse basert på en kontrakt mellom eier (som er tidligere medlem i en innskuddspensjonsordning) og livsforsikringsforetaket. De særskilte kravene til informasjon fra arbeidsgiver til enkeltmedlemmer av pensjonsordningen vil da ikke lenger gjelde, og eier av pensjonskapitalbeviset må dekke kostnadene til forvaltning og administrasjon. Dersom en person eier flere pensjonskapitalbevis, vil det påløpe slike kostnader for hvert bevis.

Pensjonskapitalbevis blir utstedt med de investeringsvalgene som den enkelte hadde i innskuddspensjonsordningen. Når det gjelder eiers mulighet for å endre til andre *investeringsmuligheter*, er disse de samme som fremgår i kapittel 2, dvs. at de ulike pensjonsleverandørene tilbyr ulike investeringsvalgporteføljer med ulik risiko og kostnader og eventuelt også åpen fondsmeny.

Når pensjonskapitalbevis blir utstedt, er det arbeidsgiveren og ikke eieren av beviset som har valgt pensjonsleverandør. For at eieren av pensjonskapitalbevis senere skal kunne fatte en informert beslutning om å bytte leverandør, skal informasjon om tilgjengelig fondsmeny, sammensetning av fondsprofiler og forvaltnings- og administrasjonskostnader alltid fremgå av leverandørens nettsider. All informasjon skal være åpen og lett tilgjengelig.⁵

Ikke alle foretakene i kartleggingen følger retningslinjene i rundskriv 14/2016 om at informasjon om tilgjengelig fondsmeny og sammensetning av fondsprofiler alltid skal fremgå på nettsidene. Enkelte av foretakene viser ikke alle investeringsvalgmuligheter, beskriver ikke sammensetningen av investeringsalternativene godt nok (herunder om risiko) eller omtaler ikke alternativet "åpen meny" i omtalen av innskuddspensjon/pensjonskapitalbevis. Hos enkelte foretak ligger ikke informasjonen lett tilgjengelig. To av foretakene har ikke tilfredsstillende informasjon om kostnader lett tilgjengelig på nettsidene.

Finanstilsynet fremholder at det er viktig at pensjonskapitalbevisiere informeres om kostnader som vil påløpe i og med at kostnadene har stor betydning for størrelsen på utbetalt pensjon, og dette må framkomme på nettsidene på en åpen og lett tilgjengelig måte.

I og med at pensjonskapitalbevis er basert på en kontrakt mellom eier av beviset (som er tidligere medlem i en innskuddspensjonsordning) og livsforsikringsforetaket, vil de generelle informasjons- og rådgivningsreglene i forsikringsavtaleloven mv. gjelde. Forsikringsavtalelovens informasjons- og rådgivningsplikt gjelder i forbindelse med tegning av en

⁴ Prop. 40 L (2018-2019) Endringer i innskuddspensjonsloven mv. (egen pensjonskonto)

⁵ Se Finanstilsynets rundskriv 14/2016.

forsikringsavtale og vil ikke gjelde i forbindelse med selve utstedelsen av pensjonskapitalbevis.

Dersom eier imidlertid velger å flytte pensjonskapitalbevis til et nytt livsforsikringsforetak, vil en slik flytting innebære inngåelse av ny avtale/tegning. Forsikringsavtalelovens krav til informasjon og rådgivning i forbindelse med tegning vil dermed gjelde.

Foretakene ble i kartleggingen spurt om det ytes individuell rådgivning til pensjonskapitalbevisiere (uten å knytte det til utstedelse, løpende, ved flytting osv.). Flere foretak opplyser at de generelt ikke yter noen individuell rådgivning til eiere av pensjonskapitalbevis om investeringsvalg, mens andre opplyser at de yter individuell rådgivning dersom eierne ber om å få det. Kun ett foretak har opplyst at det også yter rådgivning ved flytting av pensjonskapitalbevis til foretaket. Det innebærer i så fall at kun ett foretak yter individuell rådgivning ved tilflytting av pensjonskapitalbevis i samsvar med forsikringsavtalelovens krav til informasjon og rådgivning i forbindelse med tegning.

Ett av foretakene i kartleggingen opplyser at når noen eier flere pensjonskapitalbevis hos foretaket, blir bevisene slått sammen uten oppfordring. Som en del av lovforslaget om egen pensjonskonto, jf. tidligere omtale, er det foreslått at alle pensjonsmidlene knyttet til innskuddspensjonsordninger samles i nåværende arbeidsgivers ordning, med mindre arbeidstakeren reserverer seg mot dette. Dette vil redusere problemet med at mange små pensjonskapitalbevis gir høyere samlede administrasjonskostnader.

FINANSTILSYNET

Postboks 1187 Sentrum

0107 Oslo

POST@FINANSTILSYNET.NO

WWW.FINANSTILSYNET.NO